

Методична розробка уроку

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ

Зінчук Ганна Володимирівна,
викладач Державного навчального закладу
«Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг»,

e-mail: zinchyk_olga@ukr.net

Тема уроку «ПОДАТКОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ»

Дисципліна: "Основи галузевої економіки і підприємництва"

Мета уроку: сформувати у здобувачів освіти поняття про податкову систему

політику; навчити розрізняти принципи оподаткування; характеризувати суб'єкти й об'єкти оподаткування; аналізувати можливості впливу принципів оподаткування на загальний стан економіки; продовжити розвивати економічне мислення.

Тип уроку: комбінований.

Структура уроку

I.	Організаційний момент	3 хв
II.	Актуалізація опорних знань і вмінь здобувачів освіти	10 хв
III.	Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності	2 хв
IV.	Вивчення нового матеріалу	20 хв
V.	Закріплення нових знань і вмінь здобувачів освіти	8 хв
VI.	Підсумок уроку	1 хв
VII.	Домашнє завдання	1 хв

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь здобувачів освіти

Гра «Побажання другу».

На кожную літеру слова «податок» напишіть слово-побажання в економічному сенсі, а потім підійдіть до друга і подаруйте йому це побажання (наприклад, «П» – прибутку, «О» – організованості, «Д» – добробуту, «А» – альтернатив, «Т» – товарообігу, «О» – обсягів, «К» – коштів).

Бесіда.

1. Як формується державний бюджет?
2. Що таке податково-бюджетна політика?
3. Яким чином податково-бюджетна політика може регулювати економічні цикли?

Завдання на картках (готуються як роздавальний матеріал).

К а р т к а 1

Із якою метою використовуються гроші державного бюджету, отримані за рахунок податкових надходжень? Свою відповідь обґрунтуйте.

К а р т к а 2

Яку фіскальну політику буде проводити держава, якщо в країні галопуюча інфляція? Свою відповідь обґрунтуйте.

К а р т к а 3

Які заходи застосує держава, якщо в країні буде значне перевиробництво товарів? Свою відповідь обґрунтуйте.

III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності

Слово викладача.

Необхідність державних доходів зумовлена появою держави, виконуваних нею функцій, неспроможністю недержавних організацій та інститутів забезпечити стабільний розвиток суспільства. Основним джерелом витрат у більшості країн були податки. Вони забезпечували 95-97 % державних доходів.

На початку XX ст. за допомогою податків у розвинутих країнах світу в доходах держави акумулювалося до 10 % національного доходу, а наприкінці століття – до 90 % . Значні кількісні зміни в розмірі податків супроводжуються серйозними якісними зрушеннями. Податки із суто фіскального явища перетворюються на важливий інструмент регулювання економіки, функціонування сучасної економічної системи, її розвитку. Без їхнього вилучення і подальшого розподілу неможливо було б забезпечити нормальний процес відтворення будь-якого елемента економічної системи, зокрема, сучасного працівника (як основної продуктивної сили), науки тощо, сформувати ефективний господарський механізм та ін.

Податково-бюджетна політика проводиться з метою перерозподілу ресурсів і доходів. Вона розпочинається зі стягування податків.

IV. Вивчення нового матеріалу

Розповідь викладача.

Податкова політика – це діяльність держави у сферах запровадження правової регламентації та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів держави.

Проявом податкової політики, яка проводиться в державі та формується державними структурами, є податкова система. За економічним змістом податкова система – це сукупність податків та обов'язкових платежів, законодавчо встановлених у країні з метою поповнення доходної частини бюджетів різних рівнів. Як уже зазначалося, понад 90 % доходів державного бюджету формується за рахунок податків.

Податки як економічна категорія – це примусове вилучення (привласнення) державою частини необхідного та додаткового продукту з фізичних та юридичних осіб відповідно до прийнятих законів.

Схематично визначення податків можна зобразити так.

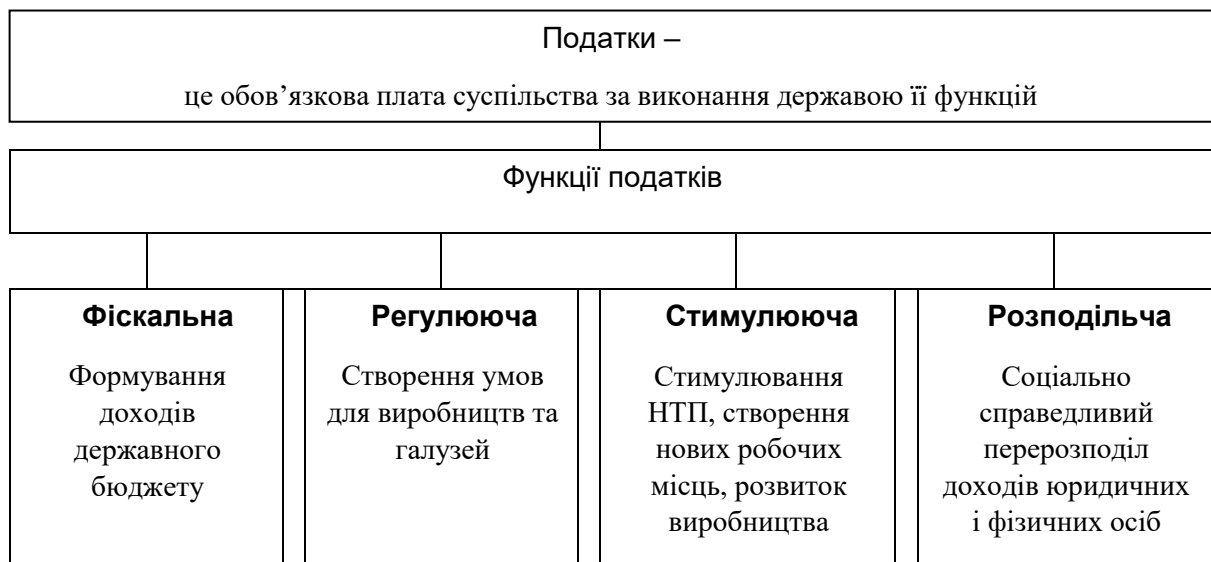
Податки – це обов'язкові платежі, які стягуються державою з юридичних і фізичних осіб		
Об'єкт оподаткування Що саме оподатковується тим чи іншим податком	Платники (суб'єкти) Фізична чи юридична особа, яка безпосередньо сплачує податок	Значення Податки встановлюються для утримання державних структур і фінансового забезпечення функцій держави
Форми платежу		
Грошова – сплата податку грошима. (Ця форма застосовується зараз)	Натуральна – сплачується товарами. (Використовувалася раніше, коли не існували гроші)	

Ще в 1789 р. Бенджамін Франклін, один з авторів Декларації про незалежність США, писав: «У цьому світі ні в чому не можна бути впевненим, за винятком смерті й податків».

Повніше сутність податків розкривається у виконуваних податками функціях, основними з яких є:

- фінкальна (збирання грошових коштів із фізичних та юридичних осіб для формування фінансових ресурсів держави);
- регулююча (регулювання грошових доходів, процесу накопичення, функціонування національного ринку та ін.);
- стимулююча (стимулювання інвестиційного процесу, прискорення темпів економічного зростання тощо);
- розподільча (розподіл і перерозподіл доходів між соціальними верствами й групами, між сферами й галузями економіки).

Розглянемо схему «Податки».

Поміркуйте у чому полягає економічна сутність податків.

Щоб визначити розмір податку, треба встановити податкову ставку (норми оподаткування).

Податкова ставка – це законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування, тобто відношення вилученої частки доходу до загальної його суми. Наприклад, податкова ставка 13 % при доході в 500 одиниць означає, що 65 одиниць отримує держава, а 435 одиниць – той, кому належить цей дохід.

Розмір ставки податку суттєво впливає на суму надходжень до державної скарбниці. Крива Лаффера показує залежність податкових надходжень від податкових ставок. Надходження збільшуються при розмірах ставок до 40 %. Подальше їх зростання призводить до зменшення надходжень. Чому!

По-перше, юридичні й фізичні особи не бажають віддавати значну частину своїх грошей, бо вважають це несправедливим, тому приховують значну частину своїх доходів. Таким чином, зростання податкових ставок провокує зростання прихованих капіталів із яких податки взагалі не сплачуються.

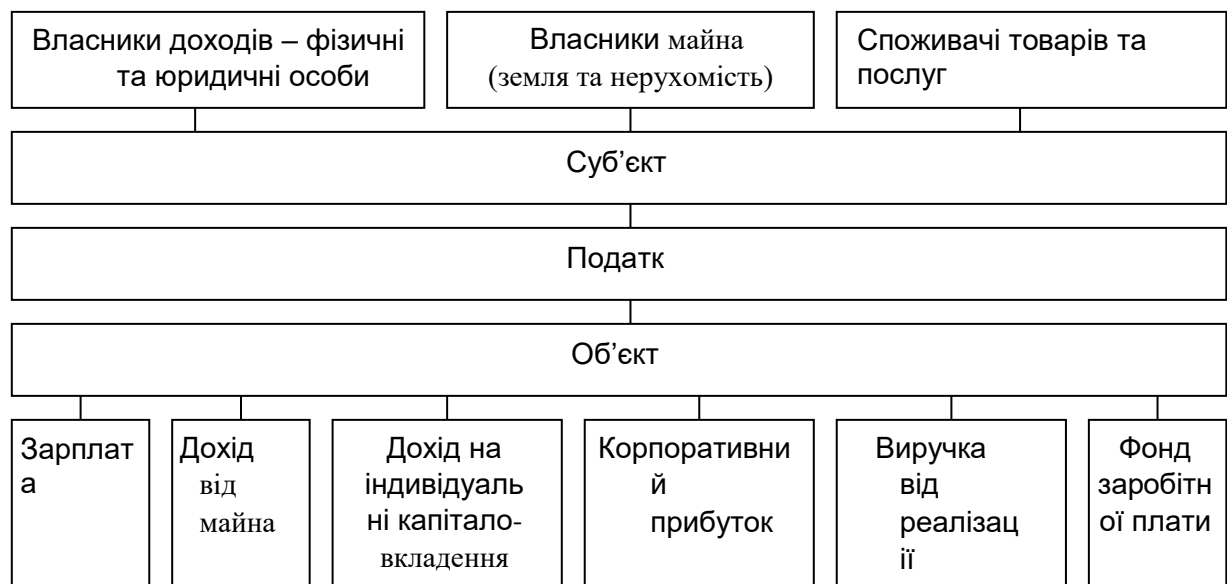
По-друге, рівень ставки податку впливає на ефективність виробництва. Будь-яка сума податку, котру має сплатити підприємець, збільшує витрати виробництва і ціну товару. Згідно із законом попиту збільшення ціни на товар зменшує величину попиту на нього, що

може призвести до зменшення виробництва цього товару. Це, у свою чергу, може вплинути на рівень зарплати робітників цього підприємства, а також на кількість робочих місць. А оскільки в сучасній економіці існує широка спеціалізація, то зменшення виробництва на одному з підприємств неодмінно спричинить негативні зміни на інших, пов'язаних із ним. Великий податковий тягар призведе до того, що підприємцю вигідніше зовсім закрити своє виробництво, а робітників звільнити; споживачі не отримають необхідної продукції, а державна скарбниця – надходжень.

Отже, держава обов'язково має встановлювати такі розміри ставок податків, які б сприяли ефективному розвитку економіки й поліпшенню життя людей.

Питання, із кого й чого стягувати податок, – це проблеми суб'єктів й об'єктів оподаткування. Користуючись підручником, побудуйте схему суб'єктів та об'єктів оподаткування.

Схема може мати такий вигляд.

Важливими принципами оподаткування, на думку середньовічного арабського мислителя Хальдуна, є справедливість, рівність і платоспроможність. До основних принципів оподаткування Адам Сміт зарахував:

- усезагальність податків та їх установаження пропорційно доходу;
- чіткість визначення величини податків, часу та способу вилучення;
- простоту та зручність вилучення в платників податків, а також мінімальність витрат при їхньому вилученні (тобто недороге утримання податкових служб та податкових інспекторів). Зараз основними принципами оподаткування також є стабільність, зменшення кількості податків, корисність (вилучені в працівників кошти повинні здебільшого повернутися до них у формі соціальних виплат).

В Україні в основу побудови податкової системи закладені такі основні принципи:

- загальність, тобто охоплення податками всіх економічних суб'єктів, які отримують доходи;
- стабільність, тобто гарантія того, що передбачені законом про бюджет доходи будуть отримані в повному обсязі;
- обов'язковість, тобто примусовість податку, неминучість його сплати;

- соціальна справедливість, тобто встановлення податкових ставок і податкових пільг, які ставлять усіх суб'єктів у приблизно рівні умови й пом'якшують податковий тягар на низькодохідні підприємства та групи населення;

- економічна ефективність, тобто податки не повинні перешкоджати ефективному розподілу ресурсів.

Найскладнішим у податковій системі є визначення того, хто і скільки має сплачувати. Є такі типи оподаткування: регресивний, пропорційний і прогресивний. Кожна держава використовує всі три.

Розглянемо їх на прикладах.

Приклад 1. Дві родини мають удома собак і щомісяця сплачують податок за їх утримання. Припустімо, цей податок дорівнює 10 грн. Розрахуємо, яку частку від доходу родин складає ця сума, якщо одна родина має місячний дохід 800 грн, а друга – 1200 грн.

Розв'язання.

Перша родина: $10 \text{ грн} : 800 \text{ грн} * 100 \% = 1,25 \%$.

Друга родина: $10 \text{ грн} : 1200 \text{ грн} * 100 \% = 0,83 \%$.

Як бачимо, дві родини сплачують однакову суму грошей. Але у відсотковому відношенні одна родина сплачує більше, ніж інша. Такий тип оподаткування має назву регресивний.

Приклад 2. Дехто з депутатів пропонує встановити 10 %-ву ставку податку. Тобто, незалежно від розміру заробітку, із кожного громадянина завжди стягуватимуть 10 %. Визначте величину податку для заробітної плати в 100 грн та 1000 грн.

Розв'язання.

Пропорційне оподаткування в 10 % складатиме:

Податок = (Зарплата * Ставка податку) / 100%.

Із зарплати 100 грн: $(100 \text{ грн.} * 10\%)/100\% = 10 \text{ грн.}$

Із зарплати 1000 грн: $(1000 \text{ грн.} * 10\%)/100\% = 100 \text{ грн.}$

Такий тип оподаткування називається пропорційним. Саме він поширений в Україні.

Приклад 3. Досить поширеним є прогресивний податок. До 1 січня 2004 р. він був поширений і в Україні. Його суть полягає в тому, що з більших доходів сплачується більша податкова ставка.

V. Закріплення нових знань і вмінь здобувачів освіти

Задача.

У країні Квітковій працюють 100 фермерських господарств, які щомісяця сплачують до державної скарбниці податок, що становить 50% від прибутку в 100 000 грн. У сусідній країні Лісовій працює 1000 аналогічних господарств, які одержують такий самий прибуток, проте сплачують лише 20 % податку від прибутку. Яка країна має більші надходження до бюджету? Чому, маючи однакову кількість населення, у країні Лісовій існує більше фермерських господарств, ніж у Квітковій? Відповідь проілюструйте відповідними розрахунками.

Розв'язання.

Прибуток фермерських господарств Квіткової країни:

$100 * 100\ 000 = 10\ 000\ 000 \text{ грн.}$

Прибуток фермерських господарств Лісової країни:

$1000 * 100\ 000 = 100\ 000\ 000 \text{ грн.}$

Надходження до бюджету Квіткової країни:
 $(10\,000\,000 * 50\%)/100\% = 5\,000\,000$ грн.
Надходження до бюджету Лісової країни:
 $(100\,000\,000 * 20\%)/100\% = 20\,000\,000$ грн.

VI. Підсумок уроку

Заключне слово викладача.

Податкова система країни – це сукупність податків та обов'язкових платежів, установлених у країні з метою поповнення доходної частини бюджетів різних рівнів.

У податковій системі можна визначити суб'єктів й об'єктів оподаткування.

Податкова ставка – це законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування.

У світі існують такі типи оподаткування: регресивний, пропорційний і прогресивний.

Основними принципами оподаткування є загальність, обов'язковість, стабільність, соціальна справедливість.